
**ISSUES OF THE HISTORY OF IRRIGATION OF THE ZARAFSHAN OASIS IN
TURKESTAN DURING THE TSARIST PERIOD**

Annotation: This article describes the irrigation system of the Zarafshan oasis during the Tsarist period, hydraulic structures, the state of agriculture, the state of irrigation facilities in the oasis: canals, ditches, ditches and aqueducts during the invasion of the oasis agriculture in the interests of Tsarist Russia The use of non-existent agricultural sectors and the emergence of new irrigation systems will be analyzed.

Keywords: Mahmudi Azam, Aqdarya, Ofarinkent, Jo`i Devona, Xonariq, Chovka arigi, pool, sardoba, ariq, land tenure, cotton growing, imperial industry, arable lands, irrigated agriculture, khashar.

**ИСТОРИЯ ИРРИГАЦИИ
ЗАРАФШАНСКОГО ОАЗИСА В ПЕРИОД ЦАРСКОЙ КОЛОНИИ В ТУРКЕСТАНЕ**

Аннотация: В данной статье описывается ирригационная система Зеравшанского оазиса в царский период, гидротехнические сооружения, состояние земледелия, состояние ирригационных сооружений в оазисе: каналов, рвов, арыков и акведуков во время вторжения оазисного земледелия в интересы царской России Будет проанализировано использование ранее не существовавших сельскохозяйственных отраслей и появление новых оросительных систем.

Ключевые слова: Махмуди Азам, Акдарья, Офаринкент, Джойи Девона, Хонарик, Човка аргы, бассейн, сардоба, арык, землевладение, хлопководство, имперская промышленность, пашни, орошаемое земледелие, хашар.

**TURKISTONDA CHOR MUSTAMLAKA DAVRIDA ZARAFSHON VOHASINING
SUG`ORILISHI TARIXI**

Annotatsiya: Ushbu maqolada chor mustamlakasi davrida Zarafshon vohasi sug`orish tizimi, gidrotexnik inshootlar, qishloq xo`jaligining ahvoli, vohadagi irrigatsiya inshootlari: kanallar, ariqlar, zovurlar va suv o`tkazgichlarning bosqin davridagi ahvoli, voha qishloq xo`jaligining chor Rossiyasi manfaatlari uchun foydalanishi, qishloq xo`jaligida avval mavjud bo`lmagan sohalar va yangi sug`orish tizimlarining vujudga kelishi masalalari tahlil qilinadi.

Kalit so`zlar: Mahmudi A`zam, Oqdaryo, Ofarinkent, Jo`yi Devona, Xonariq, Chovka arig`i, hovuz, sardoba, ariq, yer egaligi, paxtachilik, imperiya sanoati, lalmikor yerlar, sug`orma dehqonchilik, hashar.

-Kirish (INTRODUCTION)

Rossiya imperiyasi xom ashyo manbasiga va raqobatsiz bozorlarga ega bo'lish maqsadida asosiy e'tiborni O'rta Osiyo xonliklariga qaratdi. Xonliklarda bir qancha harbiy yurishlarni olib borgach, hududning barcha resurslariga egalik qila boshladi. Ushbu hududlarda dehqonchilik, sivilizatsiyalar va o'lka hayoti bevosita sug'orilish tizimi bilan bog'liq edi. Imperiyaning resurslarga ehtiyoji sababli o'lka sug'orilish tizimini takomillashtirish yoki yer meloratsiyasini yaxshilash muhim ahamiyat kasb eta boshladi. Sug'orish tizimlari xo'jalikka kata ta'sir etuvchi hududlar dan biri Zarafshon vohasi medi. Voha sug'orma dehqonchilikka asoslangan bo'lib, lalmikor yerlar kamchilikni tashkil etar edi. Vohani asosiy suv bilan Amudaryo suvlari va Zarafshon daryosining mavsumiy suvlari ta'minlab borgan. Rus tadqiqotchilari boshqa hududlar singari Zarafshon vohasini ham chuqur tadqiq etishadi va imperiya markaziga sug'orish inshootlari yuzasidan tahliliy ma'lumotlar berib borishadi. Bundan ko'zlangan maqsad esa Imperiya pullarini tejagan holda, yer holatiga mahalliy darajada yondashib ko'proq foyda ko'rish edi. Hududdagi yer maydonlari va uni sug'orishga ketuvchi suv hajmi hisoblab chiqiladi hamda sug'oriladigan yerlarni uzluksiz kengaytirib borilishi ishlari amalga oshiriladi. Bu hodisalar bir tomondan qishloq xo'jaligi maxsulotlarining ko'payishiga olib kelgan bo'lsa, boshqa tomondan suvning tabiiy harakatlanish ritmini buzadi. Ushbu jarayonlarga no'noq siyosatning tabiatga kechirib bo'lmas ta'siri sifatida qarashimiz mumkin.

-Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili (LITERATURE REVIEW)

Bu davr yuzasidan biz yetarlicha manbalarga egamiz va voqealarni manbalarga suyangan holda chuqur tahlil qilishga qodirmiz. Ammo sovet tarixshunosligida mafkuraning ta'siri kuchli darajada bo'lganini inobatga oladigan bo'lsak, ba'zi bir ma'lumotlarni tarixiy tahlidan o'tkazishga to'g'ri kealdi. Zarafshon vohasi sug'orilish jarayonlarini o'rganish yuzasidan turli hududlarda parallel ekspeditsiya va tadqiqotlar olib borilgan. Bundan tashqari sug'orish inshootlarining ro'yxatga olinishi va statistik tahlillar ham davr yuzasidan yetarlicha tasavvur uyg'otadi. Ushbu masalalarda H.M.Маев, Л.Соболев, В.В.Радлов, З.Жижемский, Н.Вирский kabi rus olimlari tadqiqot olib borgan bo'lsa, yurtdoshlarimiz A.R. Muhammadjonovning "Quyi Zarafshon vodiysining sug'orilish tarixi" nomli tadqiqoti, K.K.Pardayevning O'rta Zarafshon hududi bo'yicha izlanishlari, X.Toshevning Zarafshon xo'jaligi tarixi kabi yirik tadqiqot ishlarini ilmiy hamjamiyatga e'lon qilishgan.

Mavzuga doir adabiyotlar quyidagicha guruhlariga bo'linadi:

1. Mahalliy matbuot materiallari;
2. Esdaliklar, qaydlar, esdaliklar;
3. Chor rossiyasi, sovet davri matbuoti materiallari va ushbu davrda olib borilgan tadqiqotlar;
4. Mustqailik yillarida yurtimizda va horijda chop etilgan tadqiqotlar,

-Tadqiqotning metodologiyasi (RESEARCH METHODOLOGY)

Tadqiqot ishi tarixiylik tamoyili, xronologik va qiyosiy tahlil usllariga tayanadi.

-Tahliliy natijalar (ANALYSIS AND RESULTS)

XIX asrn oxori- XX asr boshlarida Zarafshon vohasining sug'orilish tizimi, yerlar meloratsiyasi va sug'orish inshootlari haqida bir qator tadqiqotchi olimlar (irrigatorlar, gidrologlar, tarixchi olimlar va h. k) yirik tadqiqotlar olib borishdi. Ushbu olimlarning izlanishlari asosida jarayonlarni tahlil qilgan holda sug'orish tizimlari dolzarb muammolarini ochib beraolamiz.

“Zarafshon daryosi Samarqand vohasi ariq va kanallarini suv bilan ta`minlovchi donordir. Undan Qoradaryo, Oqdaryo, Narpay va boshqa ariqlar Samarqand yerlarini serhosil bo`lishiga yordam bergan” degan ilmiy o`rganish hulosasi mavjud. Xususan Zarafshon daryosidan quyidagi yerlar suv ichgan: Samarqand uezdi 5.854,8 qo`shlik yer, Kattaqo`rg`on uezdida 2.483 qo`shlik yer, Panjikent uezdida 1.554 qo`shlik yer, hammasi bo`lib 9.892 qo`shlikni tashkil etadi. Demakki vohada suv resurslari yetarli darajada bo`lgan va suv taqsimoti yaxshi yo`lga qo`yilgan. Mahalliy aholi suv resurlarida mavsumga qarab va suv zahiralarning hosil bo`lishini inobatga olgan holda foydalanishgan. Olim N.M.Mayev o`z tadqiqotlarida “Bu daryo atrofida yashagan halqlar uning suvidan o`z yerlarini sug`orishda keng foydalanishgan. Samarqandga kiraverishdagi Cho`ponota tepaligidan Kattaqo`rg`ongacha bo`lgan Zarafshon daryosining qirg`oqlari bog`lar bilan o`raglan”- deydi. Shuningdek u Vamberi e`tirofini eslab “Kattaqo`rg`ongacha bo`lgan yo`lning ikki tomoni yaxshi sug`orilgan yerlar bo`lib, ko`m-ko`k rangga burkangandir. Zarafshon vodiysidagi Miyonqol yerlari serhosil, unimli bo`lib suv bilan yaxshi ta`minlanganligi ko`rinib turardi”-deb takidlaydi.

Daryo vohaning ma`muriy tuzulishini belgilab bergan degan g`oyalar ham mavjud bo`lib, bunda mahalliy aholi mashg`uloti xalqning hayotiga kata tasir qilganligi bilan izohlanadi. Tadqiqotlar davomida tumanlar uchun alohida suv tarmoqlari bo`lganligi o`z isbotini topdi. Zarafshon irrigatsiya tizimini o`rgangan Sobalyov “Zarafshon daryosidan suv ichadigan dehqonchilik tumanlari Zarafshon okrugi bo`yicha 13 ta” deb keltiradi. Zarafshon irmog`i Oqdaryo Zarafshon okrugining Sug`d tumani janubi, Ofarinkent tumaning shimoliy qismini, Yangiqo`rg`on tumanini, Kattaqo`rg`on bo`limi Kattaqo`rg`on va Payshanba tumanlarining ba`zi hududlarini suv bilan ta`minlagan.

Samarqandning tog`li tumanlarida buloq, hovuz suvlari bilan dehqonchilik qilingan. Odamlar buloq suvlari va soylardan ariqchalar chiqarib ekinlarni sug`organlar. Suv resurslaridan samarali foydalanish maqsadida buloq suvlarining o`zaniga katta xarsang toshlar tashlab hovuzlar qurilgan. Hovuzga yetarli darajada suv to`plangandan keyin to`g`onning ichki tomonida qoldirilgan maxsus teshik ochilib, ekinlarga muayyan tartibda suv berilgan. Zarafshon vodiysi yerlarida navbat bilan sug`oriladigan yerlar ham mavjud bo`lib, ekinlarga suv kerak paytida, suvga tanqisligi sezilsa, undan navbat bilan foydalanishga qattik rioya qilingan. Birinchi navbatda ariq etagidagi yerlarga, keyin ariq oxiridan ikkinchi uchastkaga, so`ng yuqoriroqqa suv berilgan. Hatto kichik ariqlarga ham suv navbati bilan taqsimlanardi521. Bunday to`g`onlar Zarafshon daryosidan ajralib chiqqan Oqdaryo va Qoradaryoga qurilgan.

Zarafshonning chap irmog`i hisoblangan Oqdaryo ham hududning shimoliy, g`arbiy va markaziy hududlarini sug`orib voha irrigatsiya tizimida asosiy o`rin tutgan. Oqdaryodan quyidagi magistral kanallar o`tgan: Shahob kanali 12 chaqirimni tashkil etib, Oqdaryodan boshlanib Jo`yi Devona arig`iga qo`yilgan. Kanal XV asr 40-yillarida Xo`ja Mahdumi A`zam boshchiligida qazilgan bo`lib, XVIII asr 80-yillarida Shohmurod davrida Samarqand begi Abdusattor parvonachi buyrug`iga ko`ra hashar yo`li bilan tiklangan; Qo`shqo`rg`on shahobi Oqdaryoning chap qirg`og`idan boshlanuvchi shahobdir. Shahob 1802 –yilda Samarqand begi Norbek Mehtar buyrug`iga ko`ra qurilgan; Chovka arig`i Oqdaryoning chap qirg`og`idan boshlangan ariq Buxoro amiri Haydar davrida barpo etilgan, keyinchalik 1869-yili ariq qayta ta`mirlangan470; Oqdaryoning o`ng qirg`og`idan boshlanuvchi Yangiqo`rg`on va O`rtabo`z ariqlari XVIII asr oxirida Badalboy bek boshchiligida qazilgan bo`lib 12 chaqirimni tashkil etgan.

Mazkur ariqlar hukmdorlar, beklilik yoki viloyat beklari, yirik amlokdorlar tomonidan barpo qilingan. XIX asr oxiri XX asr boshlarida yirik kanallar, ariqlar barpo qilinmagan bo`lsada, mavjud kanallar, kichik va katta ariqlar qayta ta`mirlandi, gidrotexnik inshootlar o`rnatildi va ularning suv oqimidan oqilona foydalanildi.

Hududni o`rgangan Grigorev, Sobalev, Mayevlar fikricha, “Ariq va kanallar Zarafshon daryosi havzasida keng tarqalgan. Asosiy ariqlar shahoblarga, so`ngra ulardan mayda sug`orish

tarmoqlari ajralib chiqqan. Shoh-shabba, chim, harsangtoshlar daryoning sekin oqadigan joylariga tashlanib, to'g'on qilingan"deya hududdagi irrigatsiya tizimlarini tariflaydi.

O'rganilayotgan davrda viloyat dehqonlarining asosiy ekinlaridan biri paxta bo'lib, u juda mashaqqatli mehnat talab kilgan. L.N.Sobolev 1874-yili o'z ilmiy izlanishlardan kelib chiqib, viloyat paxtakorlarining mehnat faoliyatlari, paxta yetishtirishi xaqida qimmatli ma'lumotlarni to'plagan. Samarqand viloyatida paxta hosildorligiga kuyidagi iqlim qulayliklari, ya'ni aprel oyida sovuq emasligi va yer zax bo'lmasligi, iyun va iyul oylarida havoning o'zgarishligi va aynan terim boshlangandan to oktyabr oyi oxirigacha sovuq tushmasligi katta yordam bergan. N.Sobolevning ta'kidlashicha, yuqoridagi iqlim qulayliklari va dehqonlarning mashaqqatli mehnatlari natijasida Samarqand viloyati paxta yetishtirishda yaxshi ko'rsatkichlarga erishgan. Oltinchi oyga kelib terim boshlangan va paxta terimi tugagandan so'ng, qolgan g'o'zapoyani yoqilg'i o'rni ishlatganlar.

XIX asr oxiri - XX asr boshlaridagi Samarqand viloyati paxta yetishirish haqida I.M.Slutskiy ham qiziqarli ma'lumotlarni to'plagan. yerni haydash ishlari fevral-mart oylarida amalga oshirilib, yer 3-4 marta haydalgan. Chigit ekish esa mart oyining oxiri - aprel oyining boshlarida, asosan bahorgi issiq kunlar boshlanganida amalga oshirilgan. G'o'za nihollar 7-10 kundan keyin ko'rina boshlagan. Keyingi ishlar asosan g'o'za atrofidagi begona o'tlarni yulib tashlash va qotgan joylarni yumshatishdan iborat bo'ladi. Ikkinchi marta sug'orilgandan so'ng ko'tarilgan go'zalar iyul oyining o'rtalarida gullay boshlab, birinchi salqin tushgunga qadar davom etgan. Iyul oyining oxiri - avgustda ko'saklar paydo bo'lib, ochilishi esa sentyabr oyining avvallarida boshlangan. Ko'saklarni, asosan noyabr oyi o'rtalarida havodagi o'zgarish natijasida sovuq ura boshlaydi. g'o'zaga ishlov berish chigit ekilgandan to paxta ochilguncha erkaklar tomonidan amalga oshirilgan. Yig'im-terimda ayollar va bolalar ishtirok etgan. Paxtaning ko'p hosilli bo'lishi chigitni to'g'ri ekib, g'o'zaga yaxshi va sifatli ishlov berib, yetilgunga qadar tinimsiz parvarishga bog'liqdir.

XIX asr oxir XX asr boshlarida Darg'om tog'onning ahamiyati yanada oshib, mazkur gidrotexnik inshootni qayta ta'mirlash, Zarafshon suvidan oqilona foydalanish, dehqonchilik maydonlarini kegaytirish bilan birgalikda Buxoro bilan suv masalasida ustunlikka ega bo'lish maqsadlari ko'zlangan edi. 1872-yildan boshlab Darg'om irrigatsiya tizimidan foydalanuvchi dehqonlar har qo'sh yerdan kishi (jami 856 kishi) yilda 15 kun tizimning ta'mirlash ishlariga jalb etilgan⁴⁷⁵. 1914-yilda Darg'om to'g'onini tuzatish uchun 1456 kishi ishlashgan, 53837 bog' shox-shabba va 13837 bog' xashak sarflangan⁴⁷⁶.

Yuqorida qayt etilgan omillar tufayli 1913-1917-yillarda Darg'om sistemasi yaqinida Ravotxo'ja suv ayirg'ich to'g'oni barpo etildi⁴⁷⁷. Bu gidrotexnik inshootning uzunligi 178,8 m bo'lib, eni 2 metr keladigan beton ustunlar bilan berkitilgan. Tog'onning o'ng tomonida suv oqimini to'g'rilab turadigan damba qurilgan. Natijada vohaning janubida sug'oriladigan maydonlar kengaydi natijada Buxoro hududiga o'tadigan suv keskin kamayib ketdi.

Mazkur davrda hudud sug'orish tizimiga xos xususiyat sug'orilgan yerlarning keskin kengayishi, sholikorlik maydonlarining ko'payishi hisobiga Buxoro hududida sug'oriladigan yerlarning kamayishiga olib keldi. L.N.Sovalyovni keltirishicha, Samarqand hududida Zarafshon daryosidan boshlangan 56 ta kanal bo'lib, 42 tasi Panjikent va Samarqand bo'limi, 14 tasi Kattaqo'rg'on bo'limini sug'organ. Umumiy hisobda 9893 qo'sh yoki 128818 desyatina yer sug'orilgan⁴⁷⁸. A. Muhammadjonovning fikricha, XIX asr oxirida Zarafshon vodiysida 142 ta magistral kanal bo'lib, shundan 99 tasi Samarqand vohasini, 43 tasi Buxoro vohasini sug'organ, vodi bo'yicha hammasi bo'lib 1924 ta ikkinchi darajali kanaldan 985 tasi Samarqand qismida, 939 tasi Buxoro hududida joylashgan⁴⁷⁹. Zarafshon suvidan teng miqdorda foydalanish, ikki hududda ham sug'orilgan yerlarni kengaytirmaslik masalasi ko'tarilgan bo'lsada, Samarqand vohasida sug'orilgan yerlar uzliksiz kegayib bordi, masalan XIX asr 70-yillarida Zarafshon daryosidan Samarqand viloyati bo'yicha quyidagi yerlar suv ichgan: Samarqand uezdi 5.854 qo'sh yer,

Kattaqo'rg'on bo'limi 2.483 qo'sh yer, Panjikent 1.554 qo'sh yer, jami 9.89 ming qo'sh yer sug'orilgan. 1883-yilda 282 ming desyatina, 1890-yilda Samarqand uezdida 218 ming desyatina sug'orilgan yerlar bo'lgan. 1869-1892-yillarda hududda sug'orilgan yerlar 2,5 barobar ortdi. 1892-1901-yillarda ham bu jarayon davom etib 438 ming deyatina yetdi. Bundan xulosa shuki, Buxoro amirligi va Turkiston general gubernatorligi o'rtasida Zarafshon suvini teng miqdorda taqsimlash, sug'orilgan yerlarni kengaytirmaslik huquqqiy jihatdan belgilansada, mazkur talablar rus amaldorlari tomonidan bajarilmasdan kelingan.

1894-yilga kelib Turkiston o'lkasida xususan, Samarqand viloyatida ham amerikacha paxta navi ekilishining kamayishi kuzatiladi. Bunga asosiy sabab, shu yili viloyat bankining bu paxta navini ekish uchun pul to'lash, qarz berishni to'xtatganligi bo'ldi. Mahalliy paxta navini ekish esa o'z hajmini o'zgartirmadi. Shu bilan birga, yana bir sabab - oxirgi besh yil ichida bug'doy ekiladigan yerlarning amerikacha paxta navini ekishga o'tkazilishi oqibatida tub aholining bu navga e'tibori yo'qolganligi edi. Chunki viloyat bozorlarida bug'doyning narxi 1890-1894-yillari 2,5% ko'tarilib, xalqning bug'doyga bo'lgan ehtiyojini oshirdi. Bu esa yerlarga yana bug'doy ekish ehtiyojini keltirib chiqardi. Tarixchi olim X.Z.Ziyoevning yozishicha, paxta ekiladigan yerlar ayrim yillarda izchillik bilan ko'payish o'rniga oldingi yillarga nisbatan kamaygan. Bunga oziq-ovqat mahsulotlarining yetishmasligi, narxi oshganligi uchun dexqonlar paxta o'rniga ularni ko'proq yetishtirishga harakat qilganligi sabab bo'lgan.

Xulosa qiladigan bo'lsak XIX asr oxiri XX asr boshlarida Zarafshon vohasida sug'orish tizimlari o'ziga xos xususiyat sifatida shakillandi. Shakillanish sifatida birinchidan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati (Reference)

1. Мирзо Салимбек. Кашкўли Салимий /Форс–тожик тилидан Нарзулла Йўлдошев таржимаси. - Бухоро: "Бухоро" нашриёти, 2003. – 343 бет.
2. Rajabov O. I. et al. BUXORODAGI AYRIM MUQADDAS QADAMJO-QAL'ALAR XUSUSIDA //Scientific progress. – 2021. – Т. 1. – №. 6. – С. 1162-1168.
3. Temirov F., Umarov B. Practical application of family, marriage and inheritance rights in bukhara emirates // Scientific progress. - 2021. - Т. 2. - №. 1. - S. 1201-1207.
4. Temirov F. Xalikova N. From the history of foreign policy and development of diplomacy in the emirates of bukhara // Scientific progress. - 2021. - Т. 2. - №. 1. - S. 1276-1282;
5. Rajabov O. Qizbibi va Hazrat Bibi manzilgohlari muqaddas qadamjo sifatida / ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – Т. 1. – №. 1.
6. Rajabov O. MAHMUD TOROBIY QAL'ASI TARIXI //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2021. – Т. 6. – №. 6.
7. Саййид Мансур Олимий. Бухоро –Туркистон бешиги / Сўзбоши, форс тилидан таржима ва айрим изоҳлар муаллифи Н.Тўраев. - Бухоро: "Бухоро" нашриёти, 2004.
8. Temirov F. Of the journalistie work of Sadrididdin Ayni Concerning Issues of Bukhara history. Irish Interdisciplinary of Science & Research (IJSR) Vol.6, Iss.1.Pages,12-17. January-March 2022
9. Temirov F. PUBLISHING AND LIBRARY ACTIVITIES OF THE TURKESTAN JADIDS. International Journal of Intellectual and Cultural Heritage. Volume: 2 Issue: 01 | 2022

International Journal of Intellectual and Cultural Heritage

Volume: 2 Issue: 02 | 2022

ISSN: P – 2181-2306, E – 2181-2314

<http://ihm.iscience.uz/index.php/ijich>

10. Садри Зиё. Наводири Зиёия / Тожик тилидан таржима, кириш, кириш, изоҳлар муаллифи Б.Аминов. – Т.: Bayoz, 2017. – 182 бет.
11. Тешаев А. Kokand-Kashgar relations in Central Asian trade relations. Central Asian journal of social sciences and history Volume: 02 Issue: 05 | May 2021 (Issn: 2660-6836). 3 бет.
12. Тешаев А. Янги усул мактабларида диний ва дунёвий фанларнинг ўқитилиши (Исҳоқхон Ибрат ва Мунавварқори ташкил этган мактаблар мисолида). Scientific progress. Volume: 2 | issue 3 | 2021 issn: 2181-1601. 8 бет.
13. Тешаев А. Туркистонда янги усул мактабларининг фаолияти (XIX аср охири-XX аср бошлари). Scientific progress. Volume: 2 | issue 3 | 2021 issn: 2181-1601. 7 бет.
14. Тешаев А. Бухоро воҳасининг шаклланишида ирригациянинг ўрни ва аҳамияти бўйича айрим мулоҳазалар. Scientific progress. Volume: 2 | issue 6 | 2021 issn: 2181-1601. 5 бет.
15. Тешаев А. Куйи Зарафшон воҳасида сув манбалари асосида ажратилган ҳудудларда манзилгоҳларнинг жойлашиши. Scientific progress. Volume: 2 | issue 6 | 2021 issn: 2181-1601. 6 бет.
16. Тешаев А. Trade Relations in Turkestan in 18-19 Centuries (On the Example of Kokand-Kashgar). Journal of advanced research and stability (jars). Volume: 01 Issue: ISSN: 2181. 375-378